

Et nytt evangelium?

Evangeliet i lys av Luther og reformasjonen med blick mot ny lære om ekteskapet – om vår kirkes tilsynskrise

Av sokneprest Knut Svenning

1. Problemstilling

På Kirkemøtet 11. april 2016 stemte flertallet av medlemmene, deriblant samtlige biskoper for at det i tillegg til dagens liturgier for ekteskap og forbønn for borgerlig inngått ekteskap mellom kvinne og mann, må utarbeides tilsvarende liturgier som inkluderer likekjønnede par. I vår kirke er det slik at liturgier regnes med til kirkens læregrunnlag. Vår kirke har inntil nylig, i likhet med den felleskirkelige tradisjon, vært tydelig på at ekteskapet er forbeholdt én mann og én kvinne. Ut fra Skriften er dette begrunnet både ut fra skapelsen og det nye livet i Kristus, begge forhold som ikke kan avgrenses i forhold til bestemte tidsepoker eller miljø.

I utredningen Kirkens enhet og troens fundament er utarbeidet av biskopene Bondevik, Osberg og Bergan i 1997, sier disse samlet: «Å sidestille heterofilt ekteskap med homofilt samliv er i strid med grunnleggende etiske prinsipper i Bibelen og må anses som kirkesplittende vranglære.»¹

Det synes tydelig at dagens biskoper har en annen oppfatning når de i sitt forslag til vedtak på Kirkemøtet 2016 kunne enes om denne formuleringen i punkt 2: «Kirkemøtet viser til tidligere vedtak som understreker at uenighet i dette spørsmålet teologisk bedømt ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke må brytes. Begge syn på likekjønnet ekteskap kan derfor gis rom og komme til uttrykk i kirkens liturgiske ordninger, undervisning og forkynnelse.»

Sett i forhold til det alvorlige tidligere biskoper har sett i saken, vitner det nevnte punkt 2 om at dagens biskoper ser uenighet i dette lærespørsmålet som langt mindre betydelig. Å forstå det slik må da også være en forutsetning for at de som i utgangspunktet var mot innføring av liturgi for likekjønnet vigsel, likevel stemte for.

I 2017 skal det feires femhundre års jubileum for reformasjonen. Den 31. oktober 1517 skal Martin Luther ha spikret 95 teser mot avlatshandel på døren til slottskirken i Wittenberg. Denne hendelsen regnes som starten på reformasjonen.

I det følgende vil vi se nærmere på reformasjonens sentrale tanker og ideer. Hvordan forstod Luther og reformasjonen evangeliet? Kan Kirkemøtets vedtak om innføring av en ny liturgi for likekjønnede være i tråd med Luther og reformasjonen og evangeliets lære? Svaret nei på dette siste, gir det seg selv at vi har en åndelig tilsynskrise i vår kirke, etter som samtlige av dagens biskoper har gitt sin stemme til innføring av ny liturgi for likekjønnet vigsel. Hvilke følger dette i så fall får for kirkens enhet og det åndelige tilsynet, vil vi deretter komme tilbake til.

2. Hva betegner Lutherdommen?

2.1 Skriftens autoritet og kirkens enhet

Det første vi vil belyse er, hva betegner lutherdommen? Helt sentralt i dette er autoritetsspørsmålet. Hva eller hvem har autoritet når lærespørsmål skal avgjøres? Tilbake i Oldkirken var det Skriften alene, men i tiden før reformasjonen var det utvilsomt kirken med paven og tradisjonen som forvaltet sannheten. Luther satte ting på spissen og tenkte prinsipielt og i ytterste konsekvens. I diskusjonen om disse spørsmålene kommer en dypere uenighet til

¹ To av de tre biskopene som laget denne utredningen, presiserte at når de ikke anvende begrepet vranglære om det som den gang var det daværende mindretallets standpunkt i Bispemøtet, var det fordi en oppfatter det disse gikk inn for som «en nødløsning uten normativ verdi,» uten «konsekvenser for embetsutøvelsen knyttet til ordinasjon, vigsel, tilsetning eller liturgiske ordninger.» Kirkens enhet og troens fundament, Oslo 1997 s. 83.

syne med kirken i spørsmål som i hvilken grad Skriften er klar og entydig og om den menneskelige fornufts plass i forhold til avgjørelse i lærespørsmål.²

Om Den hellige skrift skriver Luther: «Den er dronningen som skal regjere, den skal alle adlyde og underkaste seg. Ingen skal være magistre, dommere eller disponenter over den, bare vitner, elever og bekjennere. Det gjelder paven, det gjelder Luther, det gjelder Augustin, det gjelder Paulus, det gjelder en engel fra himmelen. Noen annen forkynnelse enn Guds rene ord skal heller ikke overleveres eller høres i kirken. Er det sin egen lære de er ute med, skal de være forbannet, både forkynnerne og tilhørerne!»³

Selv om det kan sies at Luther aldri tematiserte og utformet et dedikert bibelsyn, er det klart at det aldri ble stilt spørsmål med Bibelens autoritet. En mer utformet lære om Bibelens autoritet finner vi i forordet til Konkordieformelen og i De Schmalkaldiske Artikkene: «Vi tror, lærer og bekjenner at den eneste regelen og rettesnoren som all lære og alle lærere skal prøves på og dømmes etter, er de profetiske og apostoliske skriftene i Det gamle og Det nye testamentet.» Og dertil: «Skriften alene skal stille opp trossetninger og ellers ingen, ikke en gang en engel.»

Med skriftprinsippet avviser Luther og reformasjonen at paven og tradisjonen, samt vedtak på kirkemøter og konsiler kunne settes over Skriften eller sidestilles med denne.⁴

Bibelens autoritet forutsettes også å høre med til det helt sentrale blant det som konstituerer den sanne kirken. Først i pennen av Phillip Melancthon, vitner CA VII «... til kirkens sanne enhet er det tilstrekkelig å være enig om evangeliets lære og sakramentenes forvaltning.» Med «evangeliets lære» forstår CA her forkynnelsen av Guds Ord som lov og evangelium.»⁵ Den samme artikkelen lærer også at kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett.

2.2 Evangeliet og troen

Helt grunnleggende for Luthers forståelse av evangeliet var hans egen opplevelse da han leste Rom 1,17 og gjorde sin hermeneutiske oppdagelse. I utgangspunktet forstod Luther uttrykket «Guds rettferdighet» som at Gud er rettferdig når Gud straffer synd. Dette var en sakssvarende måte å forstå uttrykket på slik det er brukt andre steder, men her refererer uttrykket til noe som åpenbares i evangeliet. Luther kom til sin nye forståelse ved å legge merke til den nære kontekst og sammenhengen mellom ordene, ikke bare begrepet i seg selv.

Teksten handler om den rettferdighet som Gud gir og som mottas i tro. Da Martin Luther forstod dette, var det som Paradisets porter åpnet seg og Skriften viste seg for ham med et annet ansikt.⁶ Saken var den at i det Luther gjorde denne oppdagelsen, erfarte han å få del i det som teksten sa noe om. Den hermeneutiske nøkkel var altså at bibelordet rett forstått ut fra sin nærkontekst kom i en kommunikasjon med bibelleseren. Bibelen formidler en realitet som forandrer og nyskaper. Bibelordet er grunnleggende å forstå som Guds skaperord. Dette skaperordet lar den virkeligheten som det taler om bli realitet i det mennesket som tar imot dette budskapet i tro.⁷

Troen er derfor hos Luther en klar forutsetning for å forstå bibelordet rett. Dette begrunner han med at vantroen vil ha i seg en motstand og et opprør mot det budskapet Bibelen formidler. Langt på vei kan man like fullt kognitivt få med seg det som formidles rent innholdsmessig, men å ta dette til seg som det fundamentet en bygger sitt liv på, det forutsetter at Åndens nyskaper det mennesket som bibelordet taler til når budskapet tas imot i tro.⁸ Bibelordene formidler Guds nærvær. I følge Luther vil vantroen lett komme til å ta ord ut av sin sammenheng i sin vegring

² Lohse, Bernhard: «Martin Luther: An Introduction to His Life and Work.» s. 156.

³ Luther, Martin: «Verker i utvalg» 4 s. 172 «Den store Galaterbrevskommentaren». Til Gal 1,8-9.

⁴ Luther tok et oppgjør med tanken om økumeniske konsiler i skriftet «Om konsilene og kirken».

⁵ Lærenemnda 2006, 3.9 «Kirkens enhet og teologisk uenighet». Se også Konkordieformelen art 5.6(5).

⁶ Luther, Martin: «Verker i utvalg» 1 s.18.

⁷ Alfsvåg, Knut: «På Luthers vis, Om den sakssvarende bibellesnings forutsetninger og implikasjoner» i Theofilos Supplement vol. 7 nr. 1/2015. s. 37.

⁸ Luther, Martin: «Verker i utvalg» 4. s. 175.

mot det budskapet bibelordet formidler. Med løsrevne bibelsitater kan man ifølge Luther begrunne hva som helst. Her ligger også i følge Luther vranglærernes fristelse.⁹

2.3 Inkarnasjonen og Guds nærvær i bibelordet

Inkarnasjonen innebærer en prinsipiell aksept av det skapte som stedet for formidling av guddommelig nærvær.¹⁰ Her skilte Luther lag med Zwingli som mente at skillet mellom Skaper og skaperverk gjør det umulig å tenke seg guddommelig nærvær formidlet ved menneskers ord, jfr. diskusjonen om nattverdlæren. Det bibelordet formidler er da ikke nærvær som hos Luther, men kunnskap hos Zwingli. Både Erasmus og Zwingli tenke frelestilegnelsen som en separat handling isolert fra forkynnelsen. Hos Erasmus er frelestilegnelsen tenkt som en separat viljeakt, mens den hos Zwingli er forankret i predestinasjonen.¹¹

2.4 Bibeltekstenes fortolkningsramme

For Luther var den nære kontekst avgjørende for å forstå det enkelte bibelavsnitt rett, men også syntaks og semantikk. Luther så det slik at bibelteksten, når den leses med lydhørhet for den semantiske og kontekstuelle egenart, kommuniserer guddommelig nærvær på en slik måte at det har bærekraft for liv og tjeneste.¹² Med andre ord, hvordan en forstår Bibelen viser seg i det levde livet. Til dette fant Luther støtte hos kirkefedrene og Augustin. Luther trakk tydelig linjene også tilbake til apostlene, fremfor alt Paulus i måten han formulerte sine brev.¹³

I tillegg til den nære kontekst måtte man forstå tekstene i en helbibelsk sammenheng. Den helbibelske konteksten var ensbetydende med kirkens trosbekjennelse. Alternativet måtte være å forankre bibeltekstene i den menneskelige fornuften, men fornuften er i alle henseende opptatt av å kunne begrunne sine standpunkt på en konsekvent måte og står i utgangspunktet fremmed overfor det paradokset som evangeliet er.¹⁴

For Luther var det et poeng at det var en kontinuitet i forståelsen av Skriften tilbake til kirkens første tid. Det var slik viktig for Luther å se sin hermeneutikk i en linje, ikke bare tilbake til Augustin, men også til kirkefedrene, oldkirken og apostlene når det gjaldt en bibelutleggelse som forankrer forståelsen av Skriften i bekjennelsen til den treenige Gud og inkarnasjonen. I tråd med dette trekker Confessio Augustana, som det sentrale læreskriftet på Luthersk mark, linjene tilbake til Nicenum og den felles kristne tro.

2.5 Skriftens sannhet

Ut fra tanken om at troens sentrum er Kristus, betraktet Luther Bibelen som boken om Kristus. Enten han fortolket Salmenes bok eller tekster fra Det nye testamentet, så var hva tekstene sa om Kristus det primære. Sannhetsspørsmålet var tydelig fokusert hos Luther,¹⁵ og hans selvforståelse som ekseget og forkynner var fremtredende. «Som doktor i teologien har jeg lovet å tolke Skriften og forkynne sannheten for alle».¹⁶ Fra Ireneus og Tertullian hadde Luther lært å tolke de dunkle steder i Skriften i lys av de klare. Luther betraktet Bibelen som læremessig entydig, og han forholdt seg til den foreliggende tekst. Hva som måtte ha vært av muntlig eller skriftlig overlevering i forkant, var uten relevans for Luthers hermeneutikk.

⁹ Luther, Martin: «Verker i utvalg» 4. s. 235.

¹⁰ Alfsvåg, Knut: «På Luthers vis, Om den sakssvarende bibellesnings forutsetninger og implikasjoner» i Theofilos Supplement vol. 7 nr. 1/2015. s. 38.

¹¹ Alfsvåg, «På Luthers vis, Om den sakssvarende bibellesnings forutsetninger og implikasjoner» i Theofilos Supplement vol. 7 nr. 1/2015. s. 40.

¹² Alfsvåg, Knut: «På Luthers vis, Om den sakssvarende bibellesnings forutsetninger og implikasjoner» i Theofilos Supplement vol. 7 nr. 1/2015. s. 36.

¹³ Lohse, Bernhard: «Martin Luther: An Introduction to His Life and Work.» s. 109-110.

¹⁴ Alfsvåg, Knut: «Det vil alltid forbli én hellig kirke.» s. 15. Se også 1Kor 1,18.

¹⁵ Lohse, Bernhard: «Martin Luther: An Introduction to His Life and Work.» s. 109.

¹⁶ Wisløff, Carl F. «Martin Luthers teologi» s. 37.

Opplysningstidens teologer kom i stor grad til å forlate Luthers tilnærming til bibeltekstene og gikk tilbake til Erasmus og Zwingli i sin forståelse av teologi som utelukkende meddelelse av kunnskap, ganske ulikt Luthers inkarasjonsrealisme.¹⁷

2.6 Lov og evangelium

Martin Luther studerte i Erfurt og kom i kontakt med en teologi som var preget av de senskolastiske teologene Occam og Biel. Han gikk senere i rette med den læren om boten som skolastikkens ulike teologer stod for, og særlig fikk dette betydning for læren om nåden. Luther skjelnet mellom lov og evangelium på en helt annen måte enn skolastikkens teologer. For dem var loven Det gamle testamentet og evangeliet Det nye testamentet. Både Moses og Kristus krever, og begge lover nåde og barmhjertighet på visse vilkår. Nåden er i katolsk tenkning i samvirke med loven og gir sammen med kirkens sakramenter kraft til å oppfylle Guds krav om hellighet.¹⁸

I motsetning til dette lærer Luther at loven er Guds krav som dører og evangeliet er ordet om nåden som gir troen og dermed livet i Jesus Kristus. Både lov og evangelium finnes i begge testamenter. Skjelningen mellom lov og evangelium er et av de viktigste temaene i luthersk teologi.¹⁹

2.7 Skriften og filosofien

Luther ser klare begrensninger i bruk av filosofien i møte med teologien. Aristoteles var verdsatt høyt blant skolastikkens teologer. Det var sagt at ingen kunne bli teolog som ikke kjente Aristoteles, men Luther sa: «Ingen kan bli teolog om han ikke blir det uten Aristoteles.»²⁰ Luther hadde liten tillit til at den menneskelig fornuft skulle samsvare med Guds tanker. Den menneskelige vilje er ifølge Luther bundet i synden og står Gud imot. Syndefallet var slik Luther så det, mye større og gjennomgripende enn hva skolastikkens teologer lærte. For Luther var møtet med bibeltekstene helt essensiell, men man måtte møte tekstene med tillit til deres evne til å møte mennesket med Guds nærvær.

2.8 Skriftens ytre og indre klarhet

Luthers forståelse av Skriftens klarhet spilte en viktig rolle i forståelsen av Skriftens autoritet.²¹ Luther regner med en ytre og en indre klarhet. Den indre klarhet henger sammen med at en rett forståelse av bibelordene betinger tro på at det Gud sier i sitt ord er sant,²² slik også Lærenemnda 2006 uttaler: «Den indre klarhet realiseres når Skriftens hovedsak, vitnesbyrdet om Kristus, forkynnes som Guds ord, slik at troen skapes. Derfor er den indre klarhet også Den Hellige Ånds gjerning, som virker troen i oss når vi hører og tar imot evangeliet. Den kristne kalles til å være tro mot Skriftens vitnesbyrd, fordi troen næres og holdes oppe av denne klarhet i vitnesbyrdet om Guds gjerning.»²³

Den ytre klarhet er at Bibelen er entydig og klar i sitt budskap, slik at de bibelske skrifter kan leses som historiske beretninger og tekster. Disse har et meningsinnhold som kan identifiseres, uten at dette betyr at en i ethvert tilfelle finner fram til noe som kan antas å være tekstenes objektive innhold.²⁴

¹⁷ Alfsvåg, Knut: «På Luthers vis, Om den sakssvarende bibellesnings forutsetninger og implikasjoner» i Theofilos Supplement vol. 7 nr. 1/2015. s. 40.

¹⁸ Wisløff, Carl F. «Martin Luthers teologi» s. 20.

¹⁹ Lohse, Bernhard: «Martin Luther: An Introduction to His Life and Work.» s. 158.

²⁰ Wisløff, Carl F. «Martin Luthers teologi» s. 37.

²¹ Lohse, Bernhard: «Martin Luther: An Introduction to His Life and Work.» s. 156.

²² Luther, Martin: «Verker i utvalg» 4. s. 173-184.

²³ Lærenemnda 2006, 3.4 «Prinsipper for bibeltolkning».

²⁴ Lærenemnda 2006, 3.4 «Prinsipper for bibeltolkning».

3. Ny samlivsetikk i lys av Luther og reformasjonen

3.1 Luthers lære og luthersk tradisjon

Som vi har vært inne på, var tendensen i opplysningstiden å falle tilbake til Erasmus' og Zwinglis forståelse av teologi som kunnskapsmeddelelse, sett i motsetning til Luthers realistiske forståelse av inkarnasjonen. Det er mange teologer i århundrene som har fulgt, som på ulike måter har relatert sin teologi til Luther, eller i alle fall funnet noe i sin teologi som man har knyttet Luthers navn til. Bernhard Lohse skriver: «It would be wrong for us to conclude that the history of interpretation of Luther is only the history of the tendentious misreading of him.»²⁵ Like fullt er det nok en kjerne av sannhet i at mange av ettertidens teologer har ført teologien i en retning som knapt kan kalles luthersk, selv om den er utformet i en luthersk tradisjon.

3.2 Ny liturgi i møte med Skriftens autoritet

I saken om ny liturgi for vigsel av likekjønnede, er de parenetiske teksters autoritet et vesentlig spørsmål.²⁶ I en preken av Martin Luther gir han uttrykk for Kristi vilje når han siterer lastekatalogen i Gal 5,19-21 hos Paulus: «Kristus vil at denne lære alltid skal stå ved makt blant de kristne. De skal vite hva de har vært, hva de skal gjøre og hva de igjen skal bli, for ikke å bli i den tilstand de nå er i. Hvis de blir i den nåværende tilstand, må de fortapes.»²⁷

En liknende tekst til denne fra Galaterbrevet er 1Kor 6,9-11. Denne lastekatalogen er blant kjernetekstene i homofilidebatten og saken om kirkelig vigsel av likekjønnede. Enhver troverdig eksegese av denne teksten, sett i lys av nærkontekst og ut fra andre bibeltekster som er aktuelle til dette tema, vil konkludere med at Paulus her forbyr homoseksuelle handlinger og skriver at dem som gjør dette uten å vende om ikke skal arve Guds rike.²⁸ Lærenemnda 2006 konkluderer også i sin oppsummering med at de aktuelle bibeltekstene etter sin ordlyd er klart avvisende til homoseksuelle handlinger, og at de ikke bare er rettet mot kultisk prostitusjon, pederasti eller pedofili.²⁹

I henhold til Luther vil disse formanende tekstene hos Paulus være å betrakte som Kristi ord og dermed bindende for den kristne kirke til alle tider. Disse tekstene taler om frelse og fortapelse, og er å betrakte som betingede domsutsagn, slik Luther oppsummerer med en implisitt advarsel mot å forbli i en tilstand av handlinger som fører til fortapelse.

Men den lutherske kirke har gått en lang vei gjennom snart fem hundre år. Ikke minst opplysningstidens teologer, den liberale teologi i dens mange avskygninger og de som kom i kjølvannet av disse, har i synet på Skriftens autoritet og anvendelse kommet til å avvike betydelig fra den lære og anvendelse av Skriften som Martin Luther og reformasjonen stod for.

I skriftet «Om den trellbundne vilje» skriver Luther: «Med Skriften som dommer skal alle ånder prøves i kirkens påsyn. Blant kristne er det nemlig dette som trengs fremfor alt: at det står ubetinget fast at de hellige skriftene er et åndelig lys som er langt klarere enn solen selv, især når det gjelder ting som har med frelsen og det ene nødvendige å gjøre.»³⁰

For Luthers samtid var det ikke uenighet om at Skriften er regel og rettesnor for lære og liv og dommer i trossaker. Det kontroversielle med Luther var at han hevdet at Skriften er eneste dommer. Slik har det også vært i tiden etter reformasjonen mange som ikke står for det syn at Skriften er eneste dommer, jfr. Moxnes i innstillingen Homofile i kirken: «I moralspørsmål er Bibelen ei viktig kjelde – men ikkje den einaste – og han må lesast i ljøs av det sentrale trusinnhaldet. Fornuft og erfaring har også ei viktig rolle å spele i den lutherske tradisjonen.»³¹

²⁵ Lohse, Bernhard: «Martin Luther: An Introduction to His Life and Work.» s. 201.

²⁶ Jfr. 2.1 «Skriftens autoritet og kirkens enhet»

²⁷ Luther, Martin. En tale om lov og evangelium. Bibelsk Tro nr4/2004.

²⁸ Jfr. 2.4 «Bibelteksternes fortolkningsramme»

²⁹ Lærenemnda 2006, 4.5 «Oppsummering»

³⁰ Wisløff, Carl F. «Martin Luthers teologi» s. 54.

³¹ Innstillinga «Homofile i kirken» Halvor Moxnes. Jfr. 2,7 «Skriften og filosofien»

Om kirkelig vigsel av likekjønnede uttalte bispemøtet i oktober 2015 at de går inn for at det fram mot Kirkemøtet og under Kirkemøtet må utarbeides en vedtakstekst som i størst mulig grad kan virke samlende. Deres forslag er at det i tillegg til dagens liturgier for ekteskap og forbønn for borgerlig inngått ekteskap mellom kvinne og mann, må utarbeides tilsvarende liturgier både for ekteskapsinngåelse mellom likekjønnede og forbønn for borgerlig inngått likekjønnet ekteskap. Bispemøtet henviste til tidligere vedtak som understreker at uenighet i dette spørsmålet teologisk bedømt ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke må brytes.

Bispemøtets uttalelse fra 2013³² er her et viktig basisdokument. Bispemøtets flertall uttaler med henvisning til Lærenemnda 2006 og rapporten Sammen: «Det gjelder både tolkningen av de relevante bibelske tekster og anvendelsen av disse på homofilt samliv i dag. Vår vurdering er at dette omfattende arbeidet viser at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for at enkeltutsagn med avvisning av homofilt samliv kan overprøve andre hensyn, og da særlig betydningen av at mennesker er skapt til å leve i relasjon til andre, noe som ikke minst kommer til uttrykk i kjærlighetsbudet.»³³ Videre står det: «Vi finner dessuten at det med denne forståelsen av ekteskap ikke er lett å identifisere hvilke verdier som eventuelt skal telle som mer tungtveiende enn dem som kommer til uttrykk i det ønsket som par kan ha når det gjelder å ordne sitt liv i tråd med rammene som er formulert her.»³⁴

I strid med Luther og reformasjonen, lar man her andre hensyn veie mer enn disse enkeltutsagn i Skriften som entydig advarer mot å forbli i en tilstand av handlinger som fører til fortapelse. Selv i en så alvorlig sak, velger Kirkemøtet med et samlet bispekollegium å trosse apostelens formaning, og skal vi tro Martin Luther rett, trosse Herren Jesus Kristus.

I nevnte uttalelse fra Bispemøtets flertall i 2013 settes enkeltord i Skriften opp mot kjærlighetsbudet. Der reformasjonen vitnet om Skriftens klarhet,³⁵ synes tanken om denne klarhet her å være borte. Heller ikke lar man skrift tolke skrift,³⁶ og bibelord får ikke tale til den som leser det i tro,³⁷ etter som liberale fortolkere neppe tror det er sant det som står i de aktuelle enkeltord i Skriften, jfr. den manglende vektleggingen av enkeltord i Skriften som vi ser i Bispemøtets uttalelse fra 2013.³⁸

I noe av argumentasjonen for den nye læren brukes løsrevne sitater fra Skriften, uten at disse kan sies å være grundig og troverdig tolket ut fra kontekst.³⁹ Fornuften settes over Skriften i argumentasjonen for ny lære,⁴⁰ og bibelordene forstås utelukkende som meddelelse av kunnskap i tråd med skolastikken, Erasmus og Zwingli.⁴¹ Skriften alene får ikke stille opp trossetninger, etter som den nye læren ikke har sitt opphav i Skriften.⁴²

3.3 Et nytt evangelium?

Etter hva vi så langt har belyst, vil de aktuelle enkeltord i Skriften som etter sin ordlyd entydig er avvisende til homoseksuelle handlinger, i en større sammenheng høre inn under evangeliets forkynnelse. Dette fordi begrepet «evangeliets lære» i Confessio Augustana forstås som forkynnelsen av Guds Ord som lov og evangelium.⁴³

³² «Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv.» Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke, Oslo, 17. oktober 2013.

³³ Jfr. 2,8 «Skriftens yte og indre klarhet»

³⁴ Jfr. 2,4 «Skriftens sannhet»

³⁵ Jfr. 2,8 «Skriftens yte og indre klarhet»

³⁶ Jfr. 2,5 «Skriftens sannhet»

³⁷ Jfr. 2.3 «Inkarnasjonen og Guds nærvær i bibelordet»

³⁸ Jfr. 2.1 «Skriftens autoritet og kirkens enhet»

³⁹ Jfr. kjærlighetsbudet i nevnte sitat. Se også 2,2 «Evangeliets og troen»

⁴⁰ Jfr. 2,7 «Skriften og filosofien». Se også «Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv.» Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke, Oslo, 17. oktober 2013.

⁴¹ Jfr. 2.3 «Inkarnasjonen og Guds nærvær i bibelordet»

⁴² Jfr. 2.1 «Skriftens autoritet og kirkens enhet»

⁴³ Jfr. 2,6 «Lov og evangelium» og Jfr. 2.1 «Skriftens autoritet og kirkens enhet»

Som vi også har sett er spørsmålet om likekjønnet samliv et spørsmål som i aktuelle bibeltekster settes inn i en ramme av tema frelse eller fortapelse, og er en advarsel mot dette siste. Slik hører saken med til de sentrale etiske spørsmål i den kristne tro i likhet med andre spørsmål av tilsvarende alvor som har med disiplers liv sett i forhold til Herrens bud å gjøre.

En ny liturgi for likekjønnet ekteskap vil klart virke som et redskap til å fremme likekjønnet seksuelt samliv, og ikke i tråd med Skriften som en advarsel mot det samme. Vi har med et diametralt motsatt budskap å gjøre. Det som enkeltord i Skriften forbyr, vil vår kirke med de nye liturgiene i hånd anbefale. Evangeliets fokus er Kristus og frelsen. Skal vi tro Skriften, vil kirkens nye liturgier lede mennesker bort fra nåden i Kristus og inn på fortapelsens vei.⁴⁴

Det synes klart at innføring av nye liturgier for vigsel av likekjønnede strider mot det som Jesus og apostlene i Det nye testamentet lærer om ekteskapet som forbeholdt én mann og én kvinne, og dertil er uforenelig med den lære som er formulert av Luther og reformasjonen, og som går tilbake til oldkirken og Skriften selv. Vurdert i forhold til det evangeliet Skriften formidler, er dette i strid med Bibelens lære. Det er ikke noe i begrunnelsen for denne endringen av kirkens lære som viser at kirkens tradisjonelle forståelse av ekteskapet som forbeholdt én mann og én kvinne er feil ut fra Skriften. Vi kan heller ikke se at den nye læren på en troverdig måte er begrunnet ut fra Skriften. Vi har altså med en ny og for Bibelen og kirken fremmed lære å gjøre, som best kan karakteriseres som et nytt og falskt evangelium i den grad det skal kalles evangelium.

3.4 Kirkens enhet

Vi har sett at Luther og reformasjonen satte Skriften over fornuften i en erkjennelse av det naturlige menneskets grenser i møte med de åndelige spørsmål, slik også Skriften vitner om: «For ordet om korset er dårskap for dem som går fortapt, men for oss som blir frelst er det Guds kraft.»⁴⁵

I premissene for Bispemøtets vedtak må vi forstå det slik at Skriften ikke er gitt den autoritet Luther og reformasjonen forutsatte. Med skriftprinsippet avviste Luther og reformasjonen at paven og tradisjonen, vedtak på kirkemøter og konsiler kunne settes over Skriften eller sidestilles med denne.

I punkt 2 i vedtaket om ny liturgi for likekjønnet vigsel på Kirkemøtet 2016, vises det til at tidligere vedtak på Kirkemøtet hevder at uenighet i dette spørsmålet teologisk bedømt ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke må brytes.

Like fullt har vi sett at ny liturgi for likekjønnet vigsel er å betrakte som en ny lære i vår kirke. Vi har sett at denne læren er i strid med Skriftens vitnesbyrd og evangeliets lære. På den andre side har et samlet bispekollegium hevdet: «Begge syn på likekjønnet ekteskap kan derfor gis rom og komme til uttrykk i kirkens liturgiske ordninger, undervisning og forkynnelse.»

Rett forstått har biskopene seg imellom blitt enige om at denne innføringen av ny liturgi ikke skal splitte kirken, for slik å bevare kirkens enhet eller hindre at kirken blir splittet. Dette er en helt annen forståelse av hva som konstituerer kirkens enhet enn det Luther og reformasjonen har lært oss, der nettopp evangeliets rene lære er en forutsetning for kirkens enhet.⁴⁶ Dertil bevitner De Schmalkaldiske artiklene: «Skriften alene skal stille opp trossetninger og ellers ingen, ikke en gang en engel.» Den nye læren er hentet fra helt andre hold enn Skriften. Følgelig er det nytteløst å bestemme at kirken ikke er splittet når innføringen av ny liturgi for likekjønnet vigsel vitterlig bryter med Bibelens lære og slik splitter kirken.

Etter som den nye læren ikke har rot i Bibelen, må vi gi de tidligere biskoper rett når de i Kirkens enhet og troens fundamenter fra 1997 skriver at å sidestille heterofilt ekteskap med homofilt

⁴⁴ Jfr. 3,2 «Ny liturgi i møte med Skriftens autoritet»

⁴⁵ 1Kor 1,18. Jfr. 2.1«Skriftens autoritet og kirkens enhet» og 2,7 «Skriften og filosofien».

⁴⁶ Confessio Augustana art VII: «Like ens lærer de at det alltid vil forbli én hellig kirke. Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett.»

samliv er i strid med grunnleggende etiske prinsipper i Bibelen og må anses som kirkesplittende vranglære. Følgelig betyr dette at Bispemøtets vedtak bryter med kirkens enhet. Vi er en splittet kirke, om enn inn under samme organisering.

4. Åndelig tilsyn

Etter hva vi har sett, må vår kirkes biskoper ha beveget seg ganske langt bort fra Luther og reformasjonen for å kunne gi sin stemme til ny liturgi for likekjønnet vigsel. Den argumentasjonen som legges til grunn viser også en åpenbar alternativ forståelse av evangeliets lære. Der bibeltekster advarer mot fortapelse ved å bryte budene, anbefaler bispemøtet innføring av ny liturgi som innebærer at en livsførsel som Skriften advarer mot fremmes og institusjonaliseres gjennom liturgier i vår kirke.

Som ordinerte prester er vi satt til å forkynne Guds ord klart og rent, som det er gitt oss i Den hellige skrift, og som vår kirke vitner om det i sin bekjennelse. Og videre fra ordinasjonsliturgien: «at du trofast veileder og formaner til sann omvendelse, levende tro på Kristus og et hellig liv i kjærlighet til Gud og nesten.»⁴⁷ Dertil heter det i vigslingsliturgien for biskop: «Du skal ta vare på den apostoliske lære etter vår kirkes bekjennelse ...»⁴⁸ I tråd med dette skulle vår kirke være klar i sin tale og si det samme som Jesus Kristus og hans apostler, og det som den verdensvide kirke til alle tider har forkynt. Å svikte dette oppdraget er å svikte sin ordinasjon. Her skulle våre biskoper formane prestene til å forkynne i henhold til ordinasjonsforpliktelsen og advare mot en livsførsel som strider mot Guds ord.

Det sier seg selv at en slik klar veiledning, formaning og dertil støtte til prester som taler Skriftens ord i denne saken, må bli sterkt svekket eller fraværende i en situasjon der samtlige biskoper har gitt sin stemme til en ny liturgi for vigsling av likekjønnede, og med dette gått inn for å innføre en ny og for kirken fremmed lære. De fremmer et annet, og for Skriften fremmed evangelium. Ut fra det Luther og reformasjonen har lært oss, bryter biskopene med dette kirkens enhet. Dette setter klart grenser for hvor vidt det gir mening med åndelig tilsyn fra biskopene.

Dertil advarer Confessio Augustana mot å lyde biskopene når de lærer eller fastsetter noe som strider mot evangeliet. Da har ifølge vår kirkes bekjennelse menigheten en befaling fra Gud som forbyr å lyde dem. Vår augsburgske bekjennelse setter slike biskoper i kategorien falske profeter.⁴⁹

Et av de mest kjente uttrykk for evangeliets lære finner vi i Joh 3,16: «For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.» Som vi har sett hos Luther, handler tro om å ha tillit til Skriftens ord slik det står skrevet og blir forstått ut fra en nær og helbibelsk kontekst, og at denne tilliten til bibelordets sannhet er en forutsetning for å forstå Skriften rett.⁵⁰

Ut fra dette vil det neppe være å tro på Kristus når man ikke lenger tror på det som Jesus og apostlene lærer, og heller ikke tro i den forstand CA IV taler om når man ikke lenger tror at det som Skriften kaller synd er synd.⁵¹

⁴⁷ Liturgi for vigsling til prestatjeneste, 6 «Formaning og løfteavleggelse».

⁴⁸ Liturgi for vigsling av biskop, 10 «Formaning og løfteavleggelse».

⁴⁹ CA XXVIII Om kirkemakten. «Men når de (biskopene) lærer eller fastsetter noe som strider mot evangeliet, da har menigheten en befaling fra Gud som forbyr å lyde dem. Matt 7(15): 'Vokt dere for de falske profeter.' Gal 1(8): 'Selv om en engel fra himmelen forkynner dere et annet evangelium, han være forbannet.' ...»

⁵⁰ Jfr. 2,8 «Skriftens ytre og indre klarhet.» 2,2 «Evangeliet og troen.» 2.4 «Bibeltekstenes fortolkningsramme.»

⁵¹ CA IV Om rettferdiggjørelsen: «... når de tror at de blir tatt til nåde, og at syndene blir forlatt for Kristi skyld, han som ved sin død har gjort fyldest for våre synder ...»

Jesus sier i Joh 14,23f: «Den som elsker meg, vil holde fast på mitt ord, og min Far skal elske ham, og vi skal komme og bo hos ham. Den som ikke elsker meg, holder ikke fast på mine ord.» Ut fra dette er innføring av en ny for Skriften fremmed lære også i strid med kjærligheten.

Enhver liturgi vil ha en normativt virkning. Innføring av liturgi for vigsel av likekjønnede vil slik ha den virkning å bidra til å svekke Skriftens tydelige advarsel mot synd i flere henseende, og dertil lokke mennesker til å gå inn i en livsførsel klare bibeltekster advarer mot.

Det dobbelte kjærlighetsbudet handler om å elske Gud, men også om å elske sin neste som seg selv. Vi ber i Herrens bønn: «La oss ikke komme i fristelse.» Vi vet hvor høyt Gud elsker hvert menneske uansett legning og personlige egenskaper, og at Jesus Kristus av kjærlighet ga sit liv til soning for alle våre synder. Vi vet hva frelsen har kostet Gud og hvor avgjørende viktig det er for Gud at mennesker blir frelst og ikke går forta. Og nettopp som redskap for frelsen er vi satt som prester og biskoper i vår kirke.

Men med liturgi for vigsel av likekjønnede vil kirken bli et redskap til fristelse, stikk i strid med Vår Herres intensjon. I stedet for å støtte våre homofile venner og formane til å leve etter Skriften, blir kirkens nye lære et redskap til forførelse, stikk i strid med nestekjærligheten og uforenelig med å «elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele ditt sinn og av all din kraft.»⁵² Biskopene har et tydelig læreansvar i vår kirke, og det påligger slik hver og én av dem et stort ansvar for den situasjonen og tilsynskrisen vår kirke har kommet i.

5. Konklusjon

Vi har nå belyst reformasjonens sentrale tanker og ideer, hvordan Luther og reformasjonen forstod evangeliet, og funnet at Kirkemøtets vedtak om innføring av en ny liturgi for likekjønnede verken er i tråd med Luther og reformasjonen eller evangeliets lære. Det tilsier at vi har en alvorlig åndelig tilsynskrise i vår kirke, etter som samtlige av dagens biskoper har gitt sin stemme til innføring av ny liturgi for likekjønnet vigsel. Vi har sett at en innføring av liturgi for likekjønnet vigsel innebærer brudd med kirkens enhet og gir oss en splittet kirke.

Som følge av alvoret i denne saken, sier det seg selv at vi trenger et supplerende åndelig tilsyn i vår kirke, som kan veilede, støtte, formane og lære i tråd med Skriften, slik Luther og reformasjonen har lært oss.

Måtte vår kirke, når vi nå går reformasjonsjubileet i møte, vende om til Skriften alene, til det Luther og reformasjonen har lært oss, til apostlenes lære, til evangeliet, Jesus Kristus og til kjærligheten til Gud og vår neste. Omvendelse er alltid en smertefull prosess. La oss først erkjenne at vi som kirke er kommet på avveier med en alvorlig tilsynskrise, og så begynne vandringen på veien hjem.

⁵² Mark 12,30.

Anvendt litteratur

Bernhard Lohse, Martin Luther: An Introduction to His Life and Work, Philadelphia: Augsburg Fortress Publishers, 2005.

Luther, Martin. Verker i utvalg 4. «Om den trellbundne vilje» s. 116 -362.

Luther, Martin. Verker i utvalg 6. «Den store Galaterbrevskommentaren» s. 112 -236.

Luther, Martin. En tale om lov og evangelium. Bibelsk Tro nr4/2004.

Skriftforståelse og skriftbruk med særlig henblikk på homofilisaken. Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i sak reist av Møre biskop. 2006.

Innstillinga «Homofile i kirken» Halvor Moxnes. Vedlegg til Lærenemnda 2006.

Alfsvåg, Knut. «På Luthers vis, Om den sakssvarende bibellesnings forutsetninger og implikasjoner» i Theofilos Supplement vol. 7 nr. 1/2015.

Alfsvåg, Knut: «Det vil alltid forbli én hellig kirke – Om forholdet mellom Bibelen og kirkens tradisjon.» FBB's skriftserie om teologi og kirke. 3/2014

Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke. «Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv.» Oslo, 17. oktober 2013.

Konkordieboken: den evangelisk-lutherske kirkes bekjennesskrifter. Jens Olav Mæland et al. red./ed. Oslo, Lunde, 1985.

Wisløff, Carl F. «Martin Luthers teologi» Oslo, Lunde 1983.